

Становище
за дисертационния труд на Недялко Желев
„Войните на XX век – романо­ви интерпретации
в славянските литератури след 1989 г.“
от доц. д.н. Морис Фадел,
Нов български университет

Несъмнено достойнство на дисертацията на Недялко Желев „Войните на XX век – романо­ви интерпретации в славянските литератури след 1989 г.“ е актуалността на нейната тема. Доскоро коментарът за литературата за войната не бе видим, но сега – с промяната на геополитическата обстановка, с настойчивото навлизане на войната в политическата и медийната реалност – той се оказва необходим. Още по-навременно е насочването на дисертацията към славянските литератури, тъй като именно славянските народи в периода след 1989 г. трябваше да се сблъскат с реалността на войната.

Друго достойнство на дисертацията е нейната интердисциплинарност. Недялко Желев правилно разбира, че за войната не може да се говори само от строго литературоведска перспектива. Затова той се обръща още към философията, социологията и психологията на войната. Първата глава на труда закономерно е посветена на психологията на войната. Доминираща е психоналитичната перспектива. Интересни са разсъжденията на автора на дисертацията за промяната, която войната оказва, върху страха от смъртта и за героизма. Убийството на „врага“ води до усещането за „победа“ над смъртта. От друга страна героят трансформира злото в добро. Той извършва действия, които в мирния живот са недопустими, но именно те се са оценностени като положителни и заслужаващи похвала.

В първа глава се очертава едно от важните предимства на дисертацията – ерудицията на нейния автор. Н. Желев постоянно и добросъвестно реферира към гледната точка на други изследователи. Той не само реферира към техните тези, но и критически успява да ги вплете

в своя подход към темата. Втора глава откроява литературнотеоретичните рамки на изследването. Съвсем правилно вниманието на изследователя е насочено към Първата световна война. Това е първия модерен военен сблъсък, който радикално променя насложилите се преди него възгледи за войната, както и преживяването на срещата с това събитие. Съответно, именно с Първата световна война са свързани похватите на репрезентацията на войната в модерната литература. Приноси в литературоведско отношение са разсъжденията на автора на дисертацията за връзките между литературата за войната и пасторала. Двата начина на репрезентация изглеждат несъвместими – единия представя екстремни събития, докато другия – идилично преживяване на природата. Но – убеждава ни Н. Желев – те могат да бъдат мислени като близки, тъй като описват специфични, ограничени зони, в които са налице особени закони на изграждането на субектност. Правилно авторът на изследването не отговаря еднозначно на въпроса дали литературата за войната може да бъде мислена като своеобразно развитие на традицията на пасторала или като анти-пасторал.

Трета глава се обръща към конкретиката на литературоведския анализ на текстове. Прави впечатление разнообразието от романи за войната, принадлежащи към славянските литератури след 1989 г., които се анализират. Важен според мен елемент на изследването е това, че то, въпреки своята насоченост към отделния текст, въпреки своето внимание към неговите особености, запазва теоретичната позиция на изследователя. Литературата се мисли откъм модели и категории, изследователят не се „изгубва“ в детайлите на анализирания произведение; погледът за цялото и общото се запазва. Същевременно, макар че изследването се вдава в спецификите на текста, не се затваря в текста, а търси винаги сравнителната перспектива. Лично за мен най-интересен от тази глава е епизодът с анализа на алтернативния исторически разказ, свързан с романа “Лед” на полския писател Яцек Дукай. Алтернативната история е предизвикателство към произведенията, посветени на войната, защото те обикновено се стремят към съответствие с реалността, а алтернативният исторически разказ подкова именно това. Макар че се занимава с повествователните модели на литературата за войната след 1989 г., дисертацията не се увлича от чисто формалния анализ, а търси човешкия опит в произведенията. В текста можем да прочетем интересни разсъждения за детското и женското преживяване на войната.

Четвърта глава ни среща с тематичните доминанти във военната литература. Като добър, обогатяващ работата оценявам избора на изследователя да включи произведения от българската литература в съпоставителен прочит с текстове от други славянски литератури. Изследването подробно анализира механизмите на изграждането на фигурата на военния лидер в литературното произведение – традиционен елемент в повествованието. Силен момент в дисертацията е вниманието към „повредените хора“ – онези, които са преживели травмата войната и я носят в себе си. Много убедително е твърдението на изследователя, че именно те способстват за подновяването на войната след затихването ѝ, за нейната „цикличност“.

Авторефератът правилно отразява съдържанието и приносите на труда.

Моля уважаемото научно жури да присъди на Недялко Желев образователната и научната степен „Доктор“ по професионално направление 2.1. Филология. Гласувам „ЗА“.

17. 06. 2025 г.

С уважение: Морис Фадел